

WAT DOEN WE MET ONZE VERZAMELING: MUSEALE BESTEMMING OF TERUG NAAR DE NATUUR?

O. Goubitz *

Soms bekruipt mij een duidelijke twijfel als ik kijk naar de geleidelijk doorbuigende planken waarop de mooiste stukken van mijn verzameling rusten. Die twijfel neemt toe naarmate ik ouder wordt en ik mezelf en mijn geheugen ook geleidelijk voel doorbuigen. Mijn eigen lot is duidelijk, al er is twijfel over de juiste datum. De twijfel over het lot van mijn verzameling is ca. 150 vierkante meter groot (als de stukken zij aan zij liggen) en ca. 1200 kilo zwaar. Dat geeft bij elkaar opgeteld een fikse hoeveelheid verantwoording die je niet zomaar in je tuinpad verwerkt.

Want dat kan een niet geheel denkbeeldig lot zijn van menige verzameling. Omdat je er op een gegeven moment je huis en je buik vol van hebt of omdat je vergeten bent het lot van de verzameling testamentair vast te leggen.

Wat wij natuurlijk denken, bescheidener zielen hopen alleen maar, is dat onze verzameling waardevol genoeg is om door een museum te worden aangekocht. Nu ken ik genoeg geldswaardige verzamelingen, maar nauwelijks een museum dat er geld voor (over) heeft. Wat zeg ik? Ze willen het niet eens voor niks. Dat scheidt alleen maar allerlei verplichtingen en de 'kultuurbarbaren' beseffen op zo'n moment nooit hoe waardevol, zowel geldelijk als wetenschappelijk, de geweigerde verzameling wel is.

Het duurt soms nog jaren van geleidelijk doorbuigende trots voor je dan weer eens een poging waagt in de richting van een museaal contact. Maar laten we eens aannemen dat een museum wel bereid is de verzameling als schenking te aanvaarden. Nu is het lot van de meeste verzamelingen in musea en instituten dat ze geheel uiteen raken. Want alleen de interessante stukken kunnen als aanvulling of als themavoorbeeld worden geëxposeerd. De rest verdwijnt onverbiddelijk in de magazijnen waar het veelal verstoft en in de loop van de tijd gescheiden raakt van de bijbehorende gegevens. Deze droeve restanten worden nog jaren bewaard. Niet uit pieteit, maar omdat niemand echt goed durft om

de gemeentelijke dienst voor het ophalen van grof vuil op te bellen. Dit droevig lot wordt door veel potentiële schenkers voorzien, ze ontwikkelen er een speciaal zintuig voor, en vaak worden ze er keihard mee geconfronteerd bij een bezoek achter de museale schermen.

Een gunstige uitzondering vormt o.a. de collectie van P. van der Lijn, de nestor van de Nederlandse amateurgeologie. Deze verzameling heeft een eervol onderdak in het Geologisch Museum op Schokland gekregen. Het betreft echter materiaal verzameld in de latere jaren. Uit zijn vroegste periode, toen Van der Lijn in de twintiger jaren in Amersfoort werkte en daar met verzamelen begon, is bitter weinig over. Veel van de door hem zelf samengestelde grote en kleine collecties zijn in vergetelheid geraakt. In Amersfoort en Amsterdam is nog wat materiaal bewaard maar is erg moeilijk toegankelijk.

Schenkers bedingen dan ook meestal dat de verzameling intact moet blijven en in z'n geheel dient te geëxposeerd. Een begrijpelijke eis, gezien zo'n verzameling een leven lang is opgebouwd en voortdurend werd geknuffeld. Wat men bij schenking aanbiedt is voor pakweg 40% wetenschappelijk van aard en voor de rest een emotioneel deel van zichzelf. Nummer 782 uit de verzameling is niet zomaar een der vele stukken, maar een zonnige dag gevuld met de zoete geur van balsempopulier tussen schoongeregende grindhopen met het uitdagend rood van een strakzittende broek vlakbij. Deze toegevoegde waarde wordt met de vondst meegegeven en gekoesterd tot achter het vitrineglas.

Sindsdien zijn er geen fraaie vondsten meer gedaan..... zijn de tijden met Van der Lijn met niets te vergelijken..... en worden de herinneringen met balsempopulieren - of was het larix? - steeds strakker en roder.

De overdracht aan het museum of instituut lijkt daarom, voor je gevoel, eerder op een ziekenhuisopname, met formulieren, terwijl gestofjast personeel, ondertussen over voetbal ruziënd, de verzameling in een hoek opstapelt. Soms de volgende dag al, hetgeen erg is, maar soms ook pas na enkele maanden, hetgeen nog erger is, is de verzameling uit de hoek verdwenen en vindt

* Siemensstraat 17, 1221 CP Hilversum.

men haar bijgezet in de catacomben van het museum. De belofte u te waarschuwen als er iets van geëxposeerd wordt blijkt spoedig bedolven onder cultuurnota's of faculteitsbezettingen.

Een alternatief is het weggeven aan mede-verzamelaars en andere geïnteresseerden. In geselecteerde porties voor geselecteerde personen, of de hele zoi in eens via een verloting onder clubleden. Ook kan men denken aan het samenstellen van kleine representatieve overzichtscollecties ten behoeve van het onderwijs of voor de verkoop op stenenbeurzen. Bij geen der genoemde ideeën, blijft de verzameling intact. En het is juist de compleetheid die een verzameling z'n waarde geeft. Bovendien is wat overblijft na zo'n actie een detritus waar je alleen nog maar de kuilen in het grindpad mee kunt opvullen. Die plekken passeer je dan steeds met gebogen hoofd: omdat je het niet kunt laten de grond voor je voeten af te speuren en als saluut voor wat je daar ooit aan de aarde teruggaf.

Het opdelen van je verzameling in grote of kleine porties en dan weggeven aan anderen is in feite een verplaatsing van het probleem. Want je completeert zo de collecties van die anderen, die daarmee een verhoogd risico op gewetensnood oplopen als zij straks op hun beurt voor die keuze staan. Maar er zit ook een voordeel aan. Door dergelijke schenkingen verdwijnt weliswaar de eigen verzameling maar men verbetert die van een ander. Als zo'n golfbeweging zich voortzet ontstaan er steeds betere kerncollecties, welke waarde steeds onschatbaarder worden. Dat laatste kan overigens weer een drempel worden voor de bezitter om een verzameling zomaar te schenken en voor het museum om er voor veel geld geen aan te kopen, zodat alsnog het tuinpad dreigt.

Dan is er nog een alternatief..... terug naar de natuur. Breng de stukken terug naar de plek waar ze ooit gevonden zijn. Dat komt enerzijds het geweten ten goede en anderzijds het natuurlijk evenwicht (op de Gooise heide is sinds 1960, toen ik mijn zwerfsteenverzameling begon, een toenemende verarming van het milieu geconstateerd). De kans bestaat echter dat de stenen of wat dan ook, er niet lang blijven liggen. Ze zullen spoedig ontdekt worden. Men zal ze meenemen, dankbaar omdat er al nummertjes opstaan. Daar kun je droevig over doen, aan de andere kant help je zo mee iemand zijn hobby te ondersteunen of help je iemand aan geheel nieuwe ideeën of voorkom je zo misschien een zelfmoord. Persoonlijk vind ik het namelijk ook veel leuker om dingen zelf te vinden in plaats van een hele verzameling zo te krijgen. Dan kun je het nog beter voor veel geld kopen, dan heb je er tenminste nog iets voor moeten doen.

Er zit een bezwaar aan het terugstorten van een verzameling in de natuur. Weet men werkelijk de juiste plek nog? Hoe breng je materiaal naar een groeve terug die inmiddels gevuld is met nucleair afval of doorgedraaide spinazie? Of terug naar een afgraving waar nu lijn 18 rijdt? Helemaal afgezien daarvan, ontkomt men ook niet altijd aan een een gevoel van verantwoordelijkheid ten opzicht van de verzameling. Steentje voor steentje, foësieltje voor foësieltje opgebouwd is het van niets, alles of bijna alles geworden.

Daar kun je niet zonder meer omheen. Wegverharding?..... vergeet het maar! Toch gebeurt het. Als pa overlijdt en ma met die dingen blijft zitten. Of beter gezegd de kinderen, die waarschijnlijk geen kans zien ze verder te koesteren zoals ma dat deed, en met geen goud de directie van het bejaardenhuis of verzorgingsflat ertoe kan bewegen de honderden doosjes met gewichtige inhoud tegelijkertijd met ma onder haar hoede te nemen.

Zo verdwijnt er heel wat onbedoeld en onbegrepen met het grof vuil. Als pa dat geweten had zou zijn verantwoordelijkheidsgevoel er nooit aan begonnen zijn of, indien de drang toch te groot was, er voor gezorgd hebben dat ze alsnog in de schoot van moeder aarde teruggezaaid werden. Van welke kant je het ook bekijkt, het blijft een droevig verhaal. Je kunt bij je zelf zeggen dat het je allemaal een zorg zal zijn wat er 'later' mee gebeurt, maar zo simpel is het niet. Immers, een belangrijk deel van de lol van het aanleggen van een verzameling is het idee dat je met iets nuttigs bezig bent, iets verzamelt en bewaart van de kruimels van een verdwijnende wereld.....

En wat nu? Na al die wat jankerige uitingen kan ik niet zomaar eindigen. Ik denk dat als we er werkelijk de moeite voor nemen én onze verzameling is het waard, we er wel een acceptabele bestemming voor kunnen vinden. Afgezien daarvan wil ik hier het idee opperen om een landelijke beoordelingscommissie in te stellen. Deze commissie, samengesteld uit verschillende geologische verenigingen en instituten zou per geval een of meer kenners kunnen verzoeken om zo'n verzameling te schouwen en een waarde-oordeel te geven. Die commissie kan dan bekijken hoe de verzameling het beste beheerd kan worden. Onder beheren versta ik ook voorlichting aan de verzamelaar en het geven van adviezen aan zowel verzamelaar en museum of instituut. Die adviezen zijn niet bindend. Het betekent gewoon service aan iemand die het serieus meent met materiaal en waar wij toch allemaal serieus mee bezig zijn. Indien gewenst zou de commissie ook kunnen bemiddelen bij aanbieding aan een museum als het een nalatenschap betreft.

Een andere taak van de commissie kan zijn het stichten van een centraal depot, al dan niet onder de vleugels van het Ministerie van WVC, waarin door musea geweigerde maar voor Nederland echt waardevolle verzamelingen kunnen worden ondergebracht.

Musea, instituten en scholen kunnen daaruit dan materiaal lenen. Behalve geologica kunnen ook literatuur en apparatuur m.b.t. de (amateur)geologie worden opgenomen. Een centraal depot kan ook een oplossing zijn voor het surplus aan geologica van de musea en instituten e.d. om te voorkomen dat dat materiaal in ver-

val raakt of, zoals recentelijk nog is gebeurd, in een vuilcontainer wordt afgevoerd. Zo'n centraal depot zou verder toegankelijk moeten zijn voor geïnteresseerden.

Ik draag het hier alleen maar als idee aan. Anderen zullen de realisering voor hun rekening moeten nemen. Want zelf ben ik te druk. Niet met verzamelen, maar met het onderbrengen van een verzameling zodat anderen er later ook wat aan hebben. Ik ben nu pakweg 52. Oud genoeg om aan de toekomst te denken en jong genoeg om er aan te werken.

geovaria

CONODONTEN NIET LANGER EEN PALAEONTOLOGISCHE PUZZEL?

Conodonten zijn kleine tandplaatjes voorzien van kegelvormige tandjes, die een belangrijke rol spelen als gidsfossielen als het gaat om het herkennen van allerlei geologische afzettingen. Ze worden uitsluitend in mariene sedimenten gevonden vanaf het Cambrium tot aan het Trias (590-215 miljoen jaar geleden). De vorm van de conodonten is erg variabel. Men onderscheidt wel zo'n 4000 soorten.

Aangezien men nog nooit een conodont vond in samenhang met het skelet van het organisme, wist men niet of het overblijfselen waren van ongewervelden of van primitieve gewervelde dieren. Men was het er zelfs niet over eens of het wel echte tandplaatjes waren. Sommige onderzoekers hielden de kleine fossielen voor delen van kieuwen. Het lijkt er echter op dat het raadsel in zekere zin is opgelost. In de verzameling van het Instituut voor Geologische Wetenschappen in Edinburgh heeft men een fossiel 'herontdekt' dat al ruim zestig jaar geleden was gevonden in een zandsteenafzetting van onder-carbonische ouderdom (350 miljoen jaar geleden). De vindplaats lag langs de kust noordelijk van Edinburgh tussen de plaatsen Muirhouse en Granton. Het wormachtige fossiel is iets meer dan 4 cm groot. Het vertoont naast een aantal conodonten in het kopgedeelte ook de afdraken van de weke delen. De preservatie is helaas van dien aard dat de rangschikking en de precieze plaats van de conodonten in het kopgedeelte niet meer gereconstrueerd konden worden.

Hoewel het fossiel door zijn slanke vorm iets weg heeft van een pijlworm (Chaetognata) zijn

de onderzoekers het er niet over eens dat het de resten van zo'n dier zijn. Toch lijkt het nu wel vast te staan dat de conodonten een functie hadden bij de voedselopname. Mogelijk waren het tandjes, maar men zou ook kunnen denken aan een soort rasp (radula) zoals we die bij slakken en sommige wormsoorten aantreffen.

(New Scientist)

CONODONTEN (II)

De gemiddeld 1 mm grote conodonten mogen dan iets van hun geheimen hebben prijsgegeven, veel blijft nog onduidelijk. Zeker is wel dat ze afkomstig zijn van in zee levende organismen. Intrigerend is de veelvormigheid die deze kleine fossieltjes ten toon spreiden. En het is vooral deze vorm die een belangrijke rol speelt bij de ouderdomsbepaling van aardlagen. Geologen maken hier dankbaar gebruik van.

Behalve dat ze dus ideale gidsfossielen zijn, zijn ze ook nog in een ander opzicht van groot belang. Ze kunnen namelijk zeer goed dienen om eventuele aardolievoorkomens op te sporen. De kleur van de fosfatische conodonten varieert van doorschijnend wit, bruin tot diepzwart, afhankelijk van de temperatuur waaraan ze na hun inbedding in het sediment ooit zijn blootgesteld. In Amerika hebben onderzoekers kans gezien een tabel op te stellen, waaraan valt af te lezen aan welke temperatuur de betreffende conodonten hebben blootgestaan. En aangezien in gesteenten die ooit heter zijn geweest dan 140° C geen aardolie verwacht mag worden, is de kleur van de eventueel aanwezige conodonten van groot belang bij het zoeken naar olievoorkomens.

(Science Digest)